

مدیریت در شعر و اندیشه حافظ

سید محمد باقری زاده

www.ketab.ir

کتاب آمه

تهران ۱۳۹۸

فهرست نویسی پیش از انتشار

سرشناسه : باقری زاده، محمد، ۱۳۲۱ -
عنوان قراردادی : دیوان، برگزیده، شرح / Divan, Selection, Interpretation
عنوان و نام پدیدآور : مدیریت در شعر و اندیشه حافظ / مؤلف سید محمد باقری زاده،
ویراستار شیدا محمد طاهر.
مشخصات نشر : تهران : کتاب آمه، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری : ۴۲۲ ص.
شابک : ۹۷۸۶۰۰۷۰۳۳۵۶۲
وضعیت فهرست نویسی : فیا
موضوع : حافظ، شمس الدین محمد، ۷۹۱ ق. -- دیدگاه درباره مدیریت
موضوع : حافظ، شمس الدین محمد، ۷۹۲ ق. -- نقد و تفسیر
موضوع : مدیریت در ادبیات / Management in literature
موضوع : مدیریت -- شعر / Management -- Poetry
موضوع : شعر فارسی -- قرن ۸ ق. -- تاریخ و نقد
شناسه افزوده : حافظ، شمس الدین محمد، ۷۹۲ ق. -- دیوان، برگزیده، شرح
شناسه افزوده : 14th century. Divan, Hafiz, Shamsoddin Mohammad.
Commentaries
رده بندی کنگره : ۱۳۹۷، ۲، ۴، ۵۳۷ PIR
رده بندی دیویی : ۸۴۱/۳۷
شماره کتابشناسی ملی : ۵۲۹۷۰۶۷

کتاب آمه

مدیریت در شعر و اندیشه حافظ

مؤلف : سید محمد باقری زاده

ویراستار : شیدا محمد طاهر

طراح جلد : عید محمد

لیتوگرافی، چاپ و صحافی : چاپ دق

چاپ اول : ۱۳۹۸

قیمت : ۷۰۰۰۰ تومان

تیراژ : ۱۰۰۰ نسخه

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۳۳-۵۶-۲

تمام حقوق چاپ و نشر این اثر متعلق به نشر «کتاب آمه» و محفوظ است.

نشانی : تهران، بلوار کشاورز، تقاطع کارگر، پلاک ۳۰۸

تلفن : ۶۶۹۳۹۲۴۵ - ۲۱ فکس : ۵۱۰۱ - ۶۶۹۰۵۱۰۱ - ۲۱

WWW.AMEHBOOKS.COM

publications@amehbooks.com

@Amehbook

@ketabeameh

فهرست

۱	 مقدمه
۱	 حجم حافظ
۲	 شرح این قصه
۵	 پیشنهاد، پروپوزال
۶	 فلسفه پژوهش
۷	 هدف پژوهش
۹	 متدولوژی پژوهش
۹	 روش پژوهش
۹	 پیشینه پژوهش
۱۰	 اعتبار پژوهش
۱۰	 زمان و مکان پژوهش
۱۰	 مراحل انجام کار
۱۱	 روش آدرس‌دهی
۱۳	 پند مدیریت
۱۴	 میراث فرهنگی ایران زمین
۱۷	 پدیدآورنده
۱۸	 قدرشناسی و سپاس‌گزاری
۲۱	 فصل نخست: زمانه، زندگی و اندیشه حافظ
۲۱	 ردپای حافظ
۲۲	 خانواده حافظ
۲۲	 شیراز، زادگاه حافظ
۲۳	 تولد حافظ
۲۳	 دوره آموختن حافظ
۲۳	 شیراز شهر رندان
۲۵	 شیراز بواسحاقی
۲۶	 آموختن و سرودن حافظ در نوجوانی

۲۷	 مرگ پدر حافظ
۲۷	 دوره آسایش و امنیت شیراز
۲۷	 رفتار دوگانه
۲۸	 قرآن با چهارده روایت
۲۹	 دوره درخشندگی حافظ
۳۰	 مدرسه در شعر حافظ
۳۱	 فلسفه حافظ
۳۲	 بهان‌بینی حافظ
۳۳	 برکار بی‌ثباتی
۳۳	 محاصره شیراز توسط امیر مبارز
۳۵	 فرار شاه ابوالخاق
۳۵	 امیر مبارز شاه شجاع
۳۶	 مبارزه حافظ با امیر مبارز
۳۷	 کودتای فرزندان امیر مبارز
۳۷	 سلطنت شاه شجاع
۳۷	 دوران آسودگی دوباره حافظ
۳۸	 برگشت شاه شجاع به سلطنت
۳۹	 پریشانی دوباره شیراز
۳۹	 شاه شجاع در سرآشویی سقوط
۴۰	 جان حافظ در خطر
۴۱	 حافظ در محاصره حکومت شاه شجاع
۴۲	 سفرهای حافظ
۴۲	 مرگ شاه شجاع
۴۴	 تیمور در شیراز
۴۴	 دیدار تیمور با حافظ
۴۵	 دل سرچشمه معرفت
۴۷	 پیام عشق از سرچشمه دل
۴۸	 ویژگی‌های سخن حافظ
۴۹	 حافظ صدرنشین غزل

۴۹	حافظ نیک‌نهاد
۵۰	قیام معنوی حافظ
۵۱	عظمت حافظ
۵۲	اندیشه حافظ؛ رندی، عشق، آزادگی
۵۷	برخی از مبانی خردورزی حافظ
۵۸	حافظ - فریدون مشیری

۶۷	فصل دوم: واژه‌های کلیدی شعر حافظ
۶۷	مقدمه
۶۸	آب
۶۸	اختیار
۶۹	ادب
۶۹	ارغنون
۷۰	استغنا
۷۱	امانت
۷۱	اندوه
۷۱	انس
۷۲	انگشتی زنهار
۷۲	بار امانت، عشق
۷۲	بار دم
۷۲	پایاب، پایرس
۷۳	پرگار
۷۳	پیر، پیر میخانه
۷۳	ترک
۷۴	تغابن
۷۴	توبه
۷۴	توفیر
۷۴	توکل
۷۵	تیر پرتابی

۷۵		تیمار
۷۵		جام جم
۷۶		جامه قبا کردن
۷۶		جبر
۷۶		جریده
۷۷		جماش
۷۷		جمع
۷۷		جاب
۷۷		حسن خانگی
۷۸		چغانه
۷۸		چهارتا بیر
۷۸		حجاب
۷۹		خانقاه
۷۹		خرابات
۸۰		خرقه، خرقه سوختن
۸۱		خنده شمع
۸۱		دل دادن
۸۱		دلق
۸۲		راح
۸۲		راه به دهی بردن
۸۲		راهرو
۸۳		رشحه
۸۳		رعنا
۸۳		رغم
۸۳		رقص
۸۴-۸۵		رند، رندی
۸۵		روان، روانی
۸۵		روی دیدن
۸۶		ریحانی

۸۶	زهد
۸۶	سار
۸۷	سالک، سلوک
۸۷	سری
۸۸	سکر و صحو
۸۸	سماحت
۸۸	سماع
۸۹	سیه کاسه
۸۹	شاعر
۹۰	سزد
۹۰	شرطه، شرت
۹۱	شطح
۹۱	شعشعه
۹۱	شکر آویز
۹۲	صبر
۹۲	صفات رندی
۹۳	صوفی
۹۴	طامات
۹۵	طریقت
۹۵	طغرا
۹۵	طنبی
۹۶	عارف
۹۷	عشق
۹۹	غرور
۹۹	غم
۱۰۰	غیبت و حضور
۱۰۱	فقر
۱۰۱	فلانی
۱۰۱	فنا و بقا

۱۰۲		قرب و بعد
۱۰۳		قلندر
۱۰۴		کاغذین جامه
۱۰۴		کحل الجواهر
۱۰۴		کرامات
۱۰۴		کسمه
۱۰۵		کشف
۱۰۵		محب
۱۰۶		مرید
۱۰۶		مزوجه
۱۰۶		معرفت
۱۰۷		مقام و مقام
۱۰۷		میر نوروزی
۱۰۸		نقش
۱۰۸		وجد
۱۰۹		همت

۱۱۱		فصل سوم: بخش یک - مبانی نظری، انسان‌رایی در مدیریت
۱۱۱		نگاهی به تاریخچه مدیریت
۱۱۲		از بهره‌وری تا پایان اندوه
۱۱۴		مغز قلب
۱۱۷		عشق تمامیت دایره
۱۱۹		عشق ویژگی یک دانشمند واقعی
۱۱۹		جامعه سالم بر پایه عشق
۱۲۰		داستان عشق
۱۲۱		ژرفای انسان
۱۲۱		عشق معیار اخلاق حرفه‌ای
۱۲۲		عشق درس مقصود از زندگی
۱۲۴		عشق قلمرو جان جهان

۱۲۶	 انسان کیست؟
۱۲۷	 دست و «دل» و اندیشه
۱۲۷	 روح تشنه
۱۲۹	 خودفریبی
۱۳۰	 عشق زندگی‌بخش
۱۳۰	 سرچشمه‌های الهام
۱۳۱	 عقل و عشق
۱۳۴	 کمک از قلب
۱۳۴	 مراتب نیازهای انسان
۱۳۴	 دستیابی به موفقیت
۱۳۵	 چگونه رساله خود را تعیین می‌کنیم
۱۳۵	 ارزش‌های روحی
۱۳۶	 آدم‌سازی
۱۳۷	 رهبر دوراندیش
۱۳۷	 چالش بزرگ آینده
۱۳۷	 گوهر والای رهبری
۱۳۹	 مربی‌گری
۱۳۹	 پشتیبان عشق
۱۴۱	 تسخیر دل‌ها
۱۴۱	 کار، عشق مجسم
۱۴۳	 دیدگاه کوانتومی
۱۴۳	 موهبت رهبری
۱۴۶	 معنویت در دیدگاه کوانتومی
۱۴۷	 جوهر بنیادین و قلب انسان
۱۴۷	 روش رهبری
۱۴۸	 انسان معنوی
۱۴۸	 درست‌کاری
۱۴۹	 اهمیت کارکنان و انگیزه
۱۴۹	 بزرگ‌ترین چالش

فصل سوم: بخش دو - مبانی نظری، مدیریت و رهبری آینده‌نگر.....	۱۵۱
..... مدیریت	۱۵۱
..... رهبری	۱۵۲
..... رهبری کوانتومی	۱۵۳
..... رهبری مدیریتی- رهبری جامع	۱۵۶-۱۵۷
..... شایستگی برای مهارت‌های کوانتومی	۱۵۷
..... رابطه رهبری با مدیریت	۱۵۸
..... رهبری در دنیای نوین	۱۵۸
..... شش‌ها و وظیفه‌های مدیران	۱۶۰
..... با آفرینش مدیران	۱۶۴
..... عمل مدیریت	۱۶۵
..... وظیفه مدیران	۱۶۷
..... رهبری	۱۶۷
..... آموزه‌های مدیریت و رهبری	۱۶۷
..... مدیریت تکنولوژی	۱۶۷
..... نگاهی نو به جهانی شدن	۱۶۹
..... انقلاب در ثروت‌آفرینی	۱۷۲
..... مگادایم	۱۷۲
..... مدیریت بر ناشناخته‌ها	۱۷۳
..... نواندیشی در عصر تحول	۱۷۵
..... رهبری تحول	۱۷۶
..... رقص تغییر	۱۷۷
..... گام اول - رهیدن از قانون‌های کهنه	۱۷۹
..... گام دوم - کشف توانمندی‌ها	۱۷۹
..... گام سوم - کشف خود	۱۸۲
..... هفده اصل کار تیمی	۱۸۲
..... مدیریت در جامعه آینده	۱۸۵
..... مدیران برجسته سخن می‌گویند	۱۸۵
..... مهارت‌های رهبری برای مدیران	۱۸۹

۱۹۳	 مدیر در نقش مربی
۱۹۳	 مدیریت از راه ارزش‌ها
۱۹۵	 کارگشته، چگونه ماهرترین و خلاق‌ترین کارکنان را رهبری کنید؟
۱۹۶	 برنامه‌ریزی استراتژیک برای مدیران
۱۹۸	 مدیر وقت‌شناس و هدفدار
۲۰۰	 هنر ارتباط موفق

۲۰۳	 فصل چهارم: رفتار مدیر در سازمان
۲۰۳	 غنای ۱۶۹
۲۰۳	 رفتار مدیر در سازمان / اشاره
۲۰۴	 تشریح و تحلیل مدل مفهومی
۲۰۶	 مدل شماره ۱: مدل مفهومی مدیریت در شعر و اندیشه حافظ
۲۰۷	 جدول شماره ۱: جدول رفتار مدیر در سازمان
۲۰۸	 نمودار شماره ۱-۴: روانه ساختن رفتار مدیر در سازمان
	 جدول شماره ۲-۴: جدول نقش‌ها و وظیفه‌های مدیر در سازمان
۲۰۹	 مبانی نظری / ادبیات پژوهشی
۲۱۰	 آزادی
۲۲۲	 احترام
۲۲۹	 اخلاق
۲۳۸	 امید
۲۴۳	 پایداری
۲۵۰	 تواضع
۲۶۱	 جوانمردی
۲۶۶	 خیرخواهی
۲۷۴	 خودباوری
۲۸۲	 دوستی
۲۹۱	 رند / رندی
۳۱۴	 شادی
۳۲۸	 شفافیت

۳۳۹		صبوری
۳۴۷		صداقت/ درست کاری
۳۵۴		عشق
۳۷۵		عقلانیت
۳۸۹		مدارا - مردم داری
۳۹۹		هم دلی
۴۰۹		منابع

www.ketab.ir

به نام خداوند جان آفرین

پیشگفتار

مدیریت از ریشه اداره (نهایتاً دَور) یعنی گرداندن، و یا تحول و تکامل معنایی، مراد از آن، در عصر جدید اداره امور است و چندین شعبه دارد. به تعبیر دیگر مراد از آن گرداندن کارها و تمرکز در دفتر و دیوان (از جمله دیوان رسائل و ترسل) با همکاری دبیران/منشیان، و امروزه با همیاری گروهی اهل فن است که مهارت‌های گوناگون و همگرا و گراینده به هدف/اهداف خاص و از پیش شناخته شده و تعریف شده دارند.

مدیریت همواره گروه دسته دخی بوده و هست و هر چه زمان پیش می‌رود شاخه‌های آن بیشتر می‌شود و پس از انقلاب صنعتی، پس از انقلاب انفورماتیک، در عصر جدیدتر تحول دیجیتال سازی و به کارگیری هوش مصنوعی و سیستم‌های نو، موضوعات مهمی چون دولت الکترونیک (e-government) و نیز پیدایش علم و فن اطلاعات/اطلاع‌رسانی و اتصالات به جهانی سازی، مدیریت و شاخه‌ها و رشته‌های بیست‌سی گانه آن علم/علوم را بیش از پیش در خدمت فناوری (تکنولوژی) درآورده است. حاصل آنکه در جهان نو که به نحوی فزاینده تحول و تکامل می‌یابد ابتکار و ساخت روبات‌هایی که حتی جراحی قلب و مغز را با دقت و ظرافتی بیش از پزشکان - راج انجام می‌دهد. مدیریت، جامع‌العلوم و جامع‌الفنون شده است و یکسره رایانه‌ای (computerized) شده است و روبات‌ها و کامپیوترها و موبایل‌های هوشمند یکسره ذهن و زندگی بشر را «ماشینی» به معنای دقیق کلمه ساخته است. یک نمونه از آن اینکه «خرید»ها و پرداخت‌ها و سفارش‌ها رایانه‌ای شده و به فضا محلی و محله‌ای، بلکه شهری و میان‌شهری و کشوری و بین‌کشوری و قاره‌ای و جهانی شده است. اینها فقط اشاراتی گذراست و شرح دقیق تحول زندگی فردی - جمعی - اجتماعی و جهانی بشر نیاز به دانش پیشرفته دارد که در حد بضاعت اندکمایه راقم این سطور نیست.

آنچه بیشتر به ادبیات مربوط می‌شود ساختن نرم‌افزارهای «شعریاب» دُرَج و گنجینه است که در کمتر از یک دقیقه به مدد یک کلمه یک بیت را در میان چند میلیون بیت (یعنی محتوای ۲۰۰-۳۰۰ دیوان) بازیابی می‌کند، و هر ویراست آن با غلط‌های کمتر و ابیات بیشتر عرضه می‌شود. چنین

تحولات جهانی، و جهان متحول بی‌اختیار ما را به یاد ابیاتی از حافظ می‌اندازد:

- بیا تا گل برافشانیم و می در ساغر اندازیم
فلک را سقف بشکافیم و طرح نو دراندازیم

یا:

- آدمی در عالم خاکی نمی‌آید به دست
عالم از نو باید ساخت و از نو آدمی
- صاحب دیوار ما ویی می‌داند حساب
کاندلین طغرا نشن حسبه لله نیست

برای شرح بیشتر می‌توان ذیل کلمات اصطلاحی نونه این بیت از جمله صاحب دیوان، دیوان، طغرا و حسبه لله به دانشنامه حافظ، حافظ پژوهی، شرح شرفی شرح ه جلدی دکتر سعید حمیدیان، و نیز حافظ‌نامه، تألیف بهاءالدین خرمشاهی مراجعه کرد.

امروزه سواد جدیدی غیر از سواد قدیمی مکتب‌خانه‌ها و مدرسه در میان و به میدان فرهنگ و معارف انسانی آمده است و آن «سواد کامپیوتری» (computer knowledge) است که به کودکان حتی قبل از رفتن به مدرسه / دبیرستان و به بزرگسالان تا عالی‌ترین سطح علم دانشگاهی آموزش داده می‌شود.

اینجاست که می‌توان به اهمیت یعنی ضرورت و فایده کتاب «مدیریت در اندیشه و شعر حافظ» تألیف خوش‌تدوین و خوش‌نثر دوست دانشورم جناب سیدمحمد باقری‌زاده استاد مدیریت که نظراً و عملاً عمری در تحصیل و تدریس و ترویج این رشته گذرانده پی برد.

شاید در مقاله حافظ‌پژوهانه دیگری گفته باشم که امروزه در حوزه رشته پژوهشی مورد علاقه‌ام، یعنی قرآن‌پژوهی و حافظ‌پژوهی، دوستدار پژوهش‌های «موضوعی» هستم. نه کلی‌گویی/نویسی که

راه به جایی نمی‌برد و به فرموده قرآن مجید در مورد بعضی چیزها و کارهای کم هوده: لایسمن و لایبنی من جوع است (نه گرسنگی را چاره کند و نه فربهی آورد) (سوره غاشیه، ۷) مثل کتاب‌هایی با عناوین: باز هم حافظ، بار دیگر حافظ، چرا حافظ (به استثنای کتاب ارزشمند جناب علیقلی بختیاری، که جای خود دارد) در مورد قرآن هم با عناوین گوناگون به فارسی و حتی عربی - ولی انگلیسی کمتر - کلیات گویی / نویسی می‌کنند و اغلب این گونه کتاب‌ها کشکول‌وار است، و از هر چمن گلی، بر خلاف کتاب‌های موضوعی / موضوع‌دار مانند شیراز در عهد حافظ، ممدوحان و مدیحه‌سرایی حافظ، عرفان حافظ، آیام حافظ عارف است، پاشان‌سرایی حافظ (بند مقاله‌ای تحت عنوان «پاشان» برای جشن‌نامهٔ دوست، دانا، دیرینم دکتر سعید حمیدیان، نویسندهٔ شرح شوق / شرح ۵ جلدی و مفصل کل دیوان حافظ، نوشته‌ام، انتی هم در دانشنامه حافظ دارد. سند بنده نه دلیل تراشی و انشانویسی، بلکه اغلب ۸۰-۹۰ درصدی سایر غزل‌های حافظ است).

دیگر موضوعاتی چون حافظ، معانی (ک دوست دانشمندم دکتر سیامک مختاری مقاله بلند و جامعی برای دانشنامهٔ حافظ نوشته که رعایت جامع بر آن، به صورت کتابی حدوداً ۲۰۰-۲۵۰ صفحه آماده برای چاپ است. و دوست دانشمند دیگر میره‌ف‌ور حجه‌الحق حسینی کتاب نو-کلاسیک مرحوم مرتضی ضرغامفر را که ۵-۶ دهه پیش چاپ شده بود، رایش و اصلاح و تکمیل فرموده‌اند که در زمینهٔ خود کم‌نظیر است، با نظم و ترتیب درست و درمان.

دبیرخانه‌ها، دیوان‌انشا و ترسل و نیز [دیوان] برید [ادارهٔ معارف فارسی] چنانکه اشاره شد وجود داشته و در عصر جدید گسترش بسیار یافته و نام «بوروکراسی» (= حاکمیت دفتر و دیوان) نام گرفته و در زبان فارسی هم ابتدا با فحواي منفی قِرطاس‌بازی و سپس در این زمان و زمانه «دیوان سالاری» نامیده‌اند که با گسترش عظیم بایگانی‌ها و رشتهٔ سندپژوهی، و دفتر و دیوان ادارات و نهادها و بنیادهای همه‌گونه و از جمله جدیدتر از همه «سمن‌ها» (سمن = کوتاه نویسی / گریه سازمان‌های مردم نهاد) است.

در تاریخ اسلام دو نمونهٔ مهم از کاربست مدیریت ایرانی وجود دارد. نخست گرت‌برداری از دفتر و دیوان ایران باستان، به دستور خلیفهٔ دوم راشدین عمر بن خطاب، با گسترش سریع و عظیم فتوحات و کشورگشایی‌های طلیعهٔ اسلام که اگر دیوان محاسبات و حسابداری نمی‌ساختند حکومت‌داری ناممکن می‌شد. دومین نمونه که بیشتر فرهنگی و علمی است، تا حکومتی، تشکیل بیت‌الحکمه بود

که به آن دارالحکمه نیز می‌گفتند که دهها مترجم و اصلاحگر/ویرایشگر، صدها متن علمی، - غیر از متون فلسفی که به آن توجهی نکردند - مستقیماً از یونانی به عربی، یا با واسطه ترجمه سریانی از این زبان به عربی انجام گرفت و میراث علم و فرهنگ حیرت‌آور یونان باستان را به عربی درآورد، که سپس در طول دهه‌ها و سده‌ها از عربی به زبان‌های اروپایی برگردانده شد. آری این نمونه‌ای عالی از مدیریت فرهنگی است.

یکی از بایسته‌های مدیریت انتقال علم و تجربه است. به شیوه شاگرد استادی یا آموزش دادن حین کار و انتقال دادن تجربه‌ها. چنانکه حافظ گوید:

- سنی بی‌ده در این راه به جایی نرسی
 داد اگر می‌مالی طاعت استاد ببر

نیز به شیوه مرشد - سالک یا پیر - پیرو که مرید - مرادی هم توان گفت. یا استاد - شاگردی، یا راهبری - راهرویی، حافظ گوید:

- یاد باد آنکه به اصلاح شما می‌شد راست
 نظم هر گوهر ناسفته که حافظ را بو

- به کوی عشق منه بی‌دلیل راه قدم
 که من به خویش نمودم صد اهتمام و نشد

در شعر حافظ گاه مراد از خضر، مرشد است:

- تو دستگیر شو ای خضر پی خجسته که من
 پیاده می‌روم و همراهان سوارانند